

Kvaför säär man [flōta] för *flotte* å [brōtas] för *brottas* [ōpa] östnylenskå?

Uppkomsten av kort [ω] i centrala östnyländska mål

Johan Schalin

Inledning och syfte

Svenska bönder bosatte sig på Finlands sydkust under århundradet före digerdöden. Ålderdomliga nyländska dialekter talas fortfarande inom ett ca 2 mil smalt bälte från Hangö stad och Bromarv kapellförsamling 13 mil väster om Helsingfors till Pyttis kommun intill Kotka stad ca 12 mil öster om huvudstaden. De nyländska målen har påverkats anmärkningsvärt lite av yngre fornsvenskans (yfsv.) stora kvantitetsomläggning. De flesta vokaler som var korta före år 1350 representeras ännu idag av korta vokaler (och speciellt österut) också i enstavingar (Wessén 1960:46). I synnerhet i östnyländskan, som är föremål för denna studie, bevaras också de flesta vokaler i överlång stavelse som långa (Kim 2008:32–34; Schalin 2012:119–121). Också vokalernas kvaliteter uppvisar särdrag, som tidvis är systemiska och möjliggör ljudhistoriska förklaringar.

I standardiserad central nusvenska (härefter CS) förekommer som bekant kort [u] nästan utan undantag som en efterföljare till yfsv. långt /o:/, som i exempelorden *ost*, *trodde* och *socken*.¹ I en grupp centrala östnyländska mål förekommer däremot en närmast identisk kort vokal [ω] nästan uteslutande som efterföljare till urnordiskt /u/ i en helt annan kategori av ord, där rotvokalen inte har undergått förlängning i fornsvensk tid.² Sådana exempel är orden [flōta] ’flotte’ och [brōtas] ’brottas’ i titeln ovan. Mitt syfte i denna artikel är att analysera den oväntade distributionen av nedärvt kort [ω] i dessa mål och att ljudhistoriskt förklara fonens uppkomst.

¹ Jag använder ”central (nu)svenska” (CS) om högsvenskan i dess mellansvenska uttalsvariant för att fonologiskt särskilja den från talat finlandssvenskt standardspråk och andra högspråkliga uttalsvarieteter.

² För en tydlig presentationen särskiljer jag på beteckningarna [u] och [ω], utan avsikt att spekulera i en eventuell synkron artikulatorisk skillnad, som för syftet är irrelevant.

Om östnyländskans uppkomst

De nyländska målen bildar ett dialektkontinuum där gränserna mellan olika fonologiska företeelser sällan helt sammanfaller (Schalin 2012:113 ff.). Även om det är vanligt och helt legitimt att beskriva dialekters förändring enbart med hjälp av spridningskartor kan förändringar i ljudsystemet naturligtvis också beskrivas som successiva lagbundna uttalsförändringar på en tidsaxel, med utblick från ett enskilt lokalt språksamfund. Både för närbesläktade språk och dialekter är tidsaxeldimensionen och spridningsdimensionen väsentligen komplementära perspektiv. Förutsatt att utvecklingen har burits upp av en oavbruten modersmålskedja ska det vara möjligt att på dialekter tillämpa samma diakrona metodologi som i övrigt har utvecklats för språk.

Nyländska dialekters historia måste nästan uteslutande rekonstrueras på basen av moderna uppteckningar insamlade de senaste 130 åren. Förändringar som inträtt mellan fornsvensk tid och modern tid är därför mycket svåra att datera men vissa rimliga utgångspunkter kan ändå uppställas.³ Sociala realiteter har ofta drivit på språkförändring i modern tid. Troligen gäller samma för äldre tider. På 1300-talet överläts viktiga domäner reserverade för talspråk av hög prestige till latinet och lågtyskan och talspråket i regionerna blev således mindre exponerat mot förenhetligande förebilder och kom att diversifieras. Ända fram mot slutet av stormaktstiden torde de flesta förändringarna ha nått östra Nyland filtrerade genom dialektkontinuumet, kanske med undantag av enstaka lån ur sockenprästernas språk. Till dess har t.ex. ståndspersoner i socknarna talat bygdens dialekt (Se t.ex. Wessman 1936:319; Kuronen & Leinonen 2011:29 ff. med hänvisningar).

Således är det rimligt att anta att föregångarna till de östnyländska dialekterna ännu i början av 1700-talet har varit ganska enhetliga och självständiga förgreningar av bosättarnas fornsvenska i de svenska dialekternas släkträd. Med hjälp av belägg ur senare dialekt och diakron metodologi ska det vara möjligt att rekonstruera koherenta fonemiska system för dessa äldre dialektstadier.⁴

Under 1700-talet har situationen förändrats med framväxten av ett mer standardiserat östnyländskt talspråk bland de högre stånden, grundandet av ett antal bruk i bygden och av Lovisa stad år 1745. Då har man börjat ta mer

³ Veterligen finns ingen modern sammanfattande presentation av de nyländska dialekternas ljudhistoria eller den sociala kontexten för deras uppkomst. Observationerna i ämnet gjorda av Olav Ahlbäck (1971) är ännu giltiga, även om han inte har haft tillgång till den moderna lingvistikens alla landvinningar. För annan relevant litteratur se hänvisningar i Harling-Kranck 1998 och Kuronen & Leinonen 2011:13–15, 30.

⁴ För ljudhistoriska ändamål är strävan att etablera de mest ålderdomliga dialektstadierna fortfarande legitim även om man skall vara noga med definitioner och metodologi och undvika att värdeladda begreppen.

intryck av språkformer som burit högre social status och flera ord än tidigare har lånats från andra svenska språkvarieteter än de omedelbart angränsande dialekterna. Sådana ”lånord” är av speciellt intresse för en ljudhistorisk beskrivning då de kan uppvisa avvikelser från dialektens övriga ljudsystem och framträda som skenbara motexempel till ljudlagar som annars gäller för en viss dialekt.⁵

Central östnyländska

För denna studie har jag avgränsat ett lokalt östnyländskt dialektområde allt från byar belägna ca 8–9 mil öster om Helsingfors fram till den gustavianska riksgränsen ca 2 mil längre österut. Området omfattar stora delar av den senmedeltida socknen Pernå och de sydvästligaste byarna i medeltida Pyttis, vilka efter freden i Åbo 1743 kom att tillhöra Strömfors. Dialekten på området, vilken jag väljer att benämna ”central östnyländska” (CÖN), är väsentligen enhetlig med avseende på de vokaler som ska undersökas och verkar prima facie representera en efterföljare till fornsvenskan med relativt få drag av sen dialektblandning. Dialekten är intressant bl.a. för dess bruk av korta rundade vokaler, som avviker systemiskt från bruket av korta rundade vokaler i CS och från bruket i många andra delar av Nyland.

Som framgår av figur 1 avgränsar jag området i väster mot grannsocknen Borgå och mot de sydliga byar i Mörskom och de allra västligaste byar i Pernå som uppvisar stor påverkan från Borgå. I Borgå och Sibbo förekommer ställvis både västligare och östligare varianter i bakvokalerna.⁶ I nordost avgränsar jag området mot mål i Lappträsk med starkare apokope av ändelsen *-a* och i sydost mot mål i (resterande/nutida) Pyttis, som dessutom representerar ett östligare vokalsystem. I söder utesluter jag skärgårdsmål och frånser stadsmålet i Lovisa. I norr talas finska i delar av norra Lappträsk och delar av Mörskom. På liknande sätt geografiskt avgränsad har dialekten nyligen varit föremål för en omfattande studie (Palmén et al. 2008).

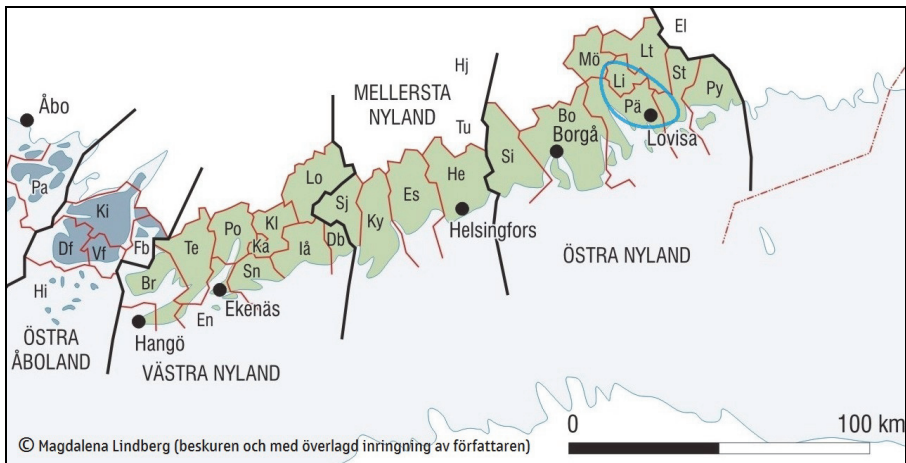
CÖN representeras väl av belägg som har upptecknats i dagens Liljendal kapellförsamling, utbruten ur Pernå. I andra hand kan belägg användas från östra delarna av det resterande Pernå och sydvästliga Strömfors. Som kom-

⁵ Med avseende på CÖN använder jag begreppen ”arvord” och ”lånord” som om dialekten var ett självständigt språk. ”Arvord” är därmed ord vars uttalsgestalt i dialekten inte röjer inflytande från andra svenska språkvarieteter.

⁶ Vacklan i Sibbo och Borgå socknar är välkänd (Wessman 1937:72 f.) och dokumenterad i många exempelord som förekommer nedan i denna artikel. t.ex. *bock*, *brottas*, *brånad*, *fåle*, *klocka*, *lova*, *låga* och *råge*. Jag hänvisar här och gällande övrigt ordmaterial till FO till och med sökord *och* och för sökord senare i alfabetet till ordbokens register (FOreg), konsulterat i juli 2013 på Institutet för de inhemska språken i Helsingfors.

Kvaför säär man [flȫta] för *flotte* å [brȫtas] för *brottas* [ȫpa] östnylenskå?

plement till tillförlitliga belägg har informanter använts, nämligen personer som behärskar dialekten från barndomen i dess outjämnade varieteter.⁷

Figur 1. Sydkustens svenskbygd (indelning enligt efterkrigstida landsförsamlingar): Li=Liljendal, Lt=Lapträsk, Mö=Mörskom, Py=Pyttis, Pä=Pernå, Si=Sibbo, St=Strömfors

Utfallet av urn. /u/ i olika varieteter av svenska

I central nusvenska är de korta starktoniga bakvokalerna i arvord mestadels efterföljare till urnordiskt kort /u/ eller till sekundärt förkortade fornsvenska långa vokaler (såsom /u:/, /o:/ och /a:/). Där urnordiskt kort /u/ har bevarats kort representeras vokalen allra oftast av kort [ø] som i *stund* och *mull* eller av kort [ɔ] (←[ø]) som i *bock*, *flotte* och *loft* (Pettersson 2008:151 ff.; Eliasson 2010:131 f.). I det senare fallet sammanfaller fonemet idag bl.a. med den sekundärt förkortade vokalen i ord som *spådde*, *plåster* och *påsk*.⁸ Den tredje korta bakvokalen i CS, dvs. [ʊ] som i *ost*, *trodde* och *socken*, återgår nästan alltid (med undantag för ordet *oxe*) på fornsvenska långa /o:/

⁷ Jag tackar speciellt Britt-Mari Holmsten för kontroll av mina exempelord.

⁸ För fornsvenskans korta s.k. ”europiska *u*-ljud” använder jag [ʊ]=/u/ och för dess långa motsvarighet [u:]=/u:/. Den medelhöga korta vokalen i yfsv. betecknar jag [ø] (utan att ta ställning till fonemstatus) och den långa medelhöga vokalen [o:]=/o:/. Efterföljaren till den sistnämnda vokalen i nysvenskan markerar jag med [ø:]=/ø:/. För nyländska dialekters snarlika korta foner använder jag landsmålsalfabetets [ø]. Distinktionen mellan beteckningarna [ʊ] och [ø] är inte baserad på någon uppfattad eller antagen artikulatorisk skillnad. För artikelns syfte skulle en akustisk undersökning vara ointressant då östnyländskans mer exakta vokalkvaliteter säkerligen har formats av yttre påverkan. För landsmålsalfabetets *w* (eller ”norskt u”) använder jag IPA [ɰ:]/[ɰ] utom i ett direkt citat. För övertydlig läsbarhet betecknar jag korta foner i dialektalt kortstaviga ord med ”brevis”.

som efter höjning blev förkortade i olika miljöer. Den är alltså i regel inte etymologisk efterföljare till urnordiskt kort /u/.

Så dock inte i CÖN där fornsvenskt långt /o:/ regelmässigt representeras av en lång vokal, som bl.a. i exempelorden [ɔ:st] ~ *ost*, [trɔ:d:] ~ *trodde/trott* och [sɔ:kɳ] ~ *socken*, medan en kort vokal av liknande kvalitet [ɔ] oväntat allmänt förekommer som en tredje efterföljare till urnordiskt kort /u/, till exempel i orden [flɔ̃ta] ’flotte’, [brɔ̃tas] ’brottas’, [bɔk:] ’bock’ och [ɔpa] ’uppå’.

Tabell 1. Fornsvenskt kort /u/ och sekundärt förkortade vokaler i CS och CÖN

	fsv. /u/				fsv. /a:/	fsv. /o:/
CS	m[ə]ll, st[ə]nd		l[ɔ]ft, b[ɔ]ck		sp[ɔ]dde	[ɔ]st
CÖN	m[ɥ]ld	st[ɔ]nd	l[ɔ]ft	b[ɔ]ck	sp[o:]dd	[ɔ:]st

Alla dialekter i västra och mellersta Nyland (härefter VMN), liksom dialekterna i östra Nylands två periferier, ansluter sig till CS i det avseendet att urnordiskt kort /u/, varhelst det har bevarats kort, där huvudsakligen representeras av två korta (fonematiserade) foner. I CS är dessa foner [ə] och [ɔ], i VMN är de [ɔ] och [ɔ]. Den historiskt höga vokalen realiserar alltså stundom fortfarande som en hög bakvokal i VMN, och jag har i denna framställning valt att beteckna den [ɔ]. Således uttalas *bundet* i dessa nyländska dialekter närmast likt *bonde* i CS. Jag skall härnäst kalla CS och dialekterna i VMN för tvåallofonmål, med hänvisning till ett antaget tidigare utvecklingskede då ljuden ännu var allofoner.⁹

I en grupp mellanliggande östnyländska dialekter, dit CÖN klart hör, representeras urnordiskt starktonigt kort /u/ av tre foner (snarare än två): medellågt bakre [ɔ], högt bakre [ɔ] och därtill ”norskt” [ɥ]. Jag skall härnäst kalla dessa östnyländska mål för treallofonmål, med hänvisning till ett tidigare utvecklingskede då ljuden ännu var allofoner. Bland treallofonmålen torde CÖN bäst företräda ett äldre koherent vokalsystem (se fotnot 6 ovan) även om också många angränsande mål är treallofonmål.

I CÖN kontrasterar distributionen för fonen [ɔ] i det centrala förrådet av nedärvda ord alltså bjärt med distributionen av den snarlika fonen [ɔ] i dialekter i VMN:

⁹ Märk väl att då den yngre fornsvenska kvantitetsomläggningen i vissa miljöer har förlängt de två allofonerna i CS har det förstås uppkommit ytterligare två långa efterföljare till urnordiskt /u/, som vi helt bortser från med denna terminologi.

Kvaför säär man [flȫta] för *flotte* å [brȫtas] för *brottas* [ȫpa] östnylensgå?

- För CÖN gällér att fonen [ȫ] i det centrala ordförrådet *nästan aldrig* motsvaras av [ø] i CS (eller av motsvarande förlängt [ɥ:]), utan av [ɔ] som i exempelorden *bock*, *soppa* och *flotte* (jfr CÖN [bök:], [söp:ɔ] och [flȫta]) eller av [o:] som i exempelorden *lova* 'ge löfte om' och *låga* (jfr CÖN [lȫva] och [lȫga]),¹⁰
- I dialekter i VMN gällér däremot att [ȫ] *regelmässigt* motsvaras i CS av [ø] som i exemplen *full* och *mull* (i VMN [fȫl:ǣ] och [möld], men jfr i CÖN [ful:ær] och [muld]) eller av motsvarande förlängt [ɥ:] som i exemplet *stulit* (jfr i VMN [stȫli] men i CÖN [stäli]),
- I CÖN motsvaras [ȫ] med fåräknade undantag *alltid* av väst- och mellannyländskt [ɔ] och i CS av [ɔ] eller därav förlängt [o:] som i de redan nämnda exemplen *bock*, *soppa*, *flotte* och *låga* (jfr CÖN [bök:], [söp:ɔ], [flȫta] och [lȫga]).¹¹

Fonernas distribution i olika nyländska dialekter kan åskådliggöras med hjälp av två för ändamålet konstruerade fraser: *lovade dom att du skulle få lov?* och *en full påse med hål*. Exempelfraserna kunde förväntas lyda som följer:

CÖN: [lȫva döm ät tū skū fo: lȫv] ~ i VMN: [lȫva döm ät dȫ skȫ fo: lȫv]

CÖN: [ein ful:ær pȫsa mē hō̄l] ~ i VMN: [en fȫl:ǣɫ pȫsa mē hō̄l]¹²

Vokalerna i VMN avspeglar alltså, frånsatt kvantitet, oftast entydiga korrespondenser till CS, sålunda att CS [ø] i VMN realiseras som [ȫ]. Mellan CÖN och CS följer korrespondenserna däremot ett annat mönster. Mönstret kan med fördel presenteras i en matris, där de typiska vokalmotsvarigheter, som helt dominerar i det nedärvida ordförrådet, redovisas.¹³

¹⁰ Ett fåtal undantag finns bland expressiva nyord och åtminstone [knȫf:a] ~ *knuffa* framför långt [-f:] (Wessman 1937:54, belägget [skȫf:a] ~ *skuffa* på sid. 56 motsägs som [skȫf:a] av informanter). Ett högfrekvent undantag är *upp/uppå* ~ [ȫp:]/[ȫpa] (i VMN [ɔp:]). För ett annat undantag se också sökord *humle* i FO.

¹¹ Förutom undantagen behandlade i fotnot 10 bör gentemot CS nämnas undantaget *oxe* ~ [ökse] 'tjur, oxe' (i VMN [ɔkse]). Det moderna [ȫrm] ~ *orm* är starkare belagt som CÖN [ɔrm] i FÖreg och utgör under den förutsättningen inget undantag. Ett undantag gentemot både CS och dialekter i VMN utgörs veterligen av pronomenet [hȫn] ~ *hon* som är belagt med stor variation.

¹² I östligaste Nyland kunde exempelfraserna förväntas lyda [lȫva döm ät dȫ skȫ fwo: lȫv] och [ein fȫl:ær pȫsa mē hō̄l]. Detta vokalsystem är uppenbart mer påverkat av finskan och ägnas här mindre uppmärksamhet.

¹³ De kända och fåräknade undantagen har redan heltäckande redovisats i fotnoterna 10 och 11 och förbises här för att uppnå en klarare presentation.

Tabell 2. Motsvarighetsmatris mellan CS och CÖN för rundade central- och bakvokaler

	CS [ø]	CS [ɔ]
CÖN [ʉ]	[fʉl:æɾ] ~ <i>full</i>	
CÖN [ɔ]	[strɔmpɔ] ~ <i>strumpa</i>	[flɔt] ~ <i>flott</i>
CÖN [ɔ̹]		[flɔ̹ta] ~ <i>flotte</i>

Om ɔ̹-fonens förmodade uppkomst i CÖN

Vilhelm E.V. Wessman (1936:6 ff., 307 f.) har i sin ingående tvådelade studie ”De finlandssvenska dialekternas labiala vokaler” klassificerat de finlandssvenska målen med avseende på deras behandling av urnordiskt starktonigt kort /u/. Han kallar de tvåallofonmål där [ɔ̹] är den enda höga korta fonen för ”o-mål”. Dialekter med en annan högre fon [ʉ] kallar han för ”u-mål”.

Wessman är väl medveten om att ”u-målen” också innehåller representerer för urnordiskt kort /u/ som realiserar likt ”o-målens” [ɔ̹]. Han skiljer inte på de två fonerna utan kallar båda för ”ɔ̹-former”. Uppenbarligen påverkad av den akustiska närheten till fsv. /u/ antar Wessman att ɔ̹-former alltid representerar en ljudhistorisk arkaism.

Wessman (1937:76) bedömer generellt att [de finlandssvenska]

dialekternas ɔ̹-former ha utvecklats direkt ur de fsv. u-formerna, i vilka u torde varit identiskt med det s.k. ”europeiska” u-ljudet.

Wessman (1936:314) bedömer angående finlandssvenska treallofonmål att

detta ɔ̹, som sålunda anträffas endast i vissa särskilda fall i u-målen, har givetvis utvecklats ur dialekternas äldre europeiska u.

Wessman (1936:315 f.) bedömer vidare utgående från dessa mål samt också generellt för finlandssvenska dialekter att

även i fråga om ɔ̹ framför *kk* och *pp* gäller helt visst detsamma som om ɔ̹ i övriga ställningar: att det utvecklats direkt ur fsv. u.

Hans beskrivning av ljudutvecklingarnas kronologi klargör vad han menar med ”direkt” (Wessman 1936:314 f., jfr Figur 2 nedan):

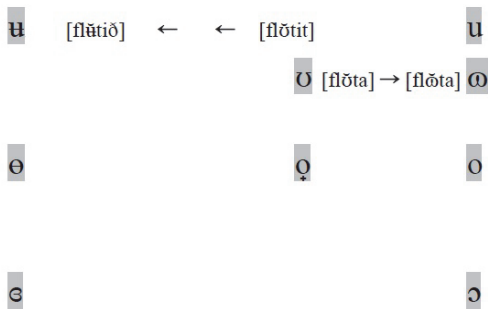
Törhända har övergången äldre fsv. europeiskt ũ > u skett ungefär vid samma tid som övergången äldre fsv. europeiskt u > ɔ̹. Artikulationen skulle

Kvaför säär man [flȫta] för *flotte* å [brȫtas] för *brottas* [ȫpa] östnyylenskå?

då från mellanstadiet europeiskt **u** å ena sidan flyttats längre bakåt till ω -läget, å andra sidan mera framåt till *u*-läget, [...] ¹⁴

Wessmans förståelse kan illustreras i en figur där vokalfyrstidningen har del-förstorats till den del den gäller icke-låga central- och bakvokaler. IPA-vokaler är införda som referenspunkter med tillägg av landsmålsalfabetets [ω]. Två etymologiskt besläktade ord, nämligen nusvenska *flotte* och *flutit* med deras antagna uttal illustrerar den uttalsspjälkning som Wessman antar för ”*u*-mål”.

Wessmans tolkning har veterligen inte utmanats tills dags dato. I en lite modifierad form har man i forskningstraditionen efter Wessman fortsatt betonat att den höga kvaliteten i den östnyländska fonen [ω] är en arkaism (Kim 2008:31). Det finns skäl att gå i polemik med dessa ståndpunkter nedan, men inte innan vi har skärskådat materialet.

Figur 2. Utalsspjälkning av fornsvenskt [u] (=u/) i ”*u*-mål”, efter Wessman

Betingande miljöer för [ω] i det centrala ordförrådet

Om man studerar distributionen av kort [ω] i den del av det centrala ordförrådet som med goda skäl kan antas stabilt och prima facie nedärvt, då ser man att kort starktonigt [ω] förekommer systemiskt i fyra fonologiska eller morfofonemiska miljöer av vilka tre uppvisar gemensamma särdrag och skall behandlas först:

1. I korta öppna stavelser i historiska svaga maskuliner, som i [brȫna] ~ *bråne* ’brånad’, [flȫta] ~ *flotte*, [fȫla] ~ *fåle* ’föl’, [lȫga] ~ *låga*, [mȫsa] ~ *mosse*, [pȫsa] ~ *påse* och [rȫga] ~ *råge*. ¹⁵

¹⁴ Beskrivningen avslöjar att Wessman med ”europeiskt **u**” troligen avser ett lätt centraliserat eller framskjutet [u], som jag betecknar IPA [ʊ].

¹⁵ De flesta svaga maskuliner har generaliserat oblik kasus. En avgränsad kategori med generaliserad nominativ består av färäknade ord, inte överraskande ord för levande varelser som oftare står som subjekt, nämligen [bīsi] ~ *bisse* ’gubbe, man’, [häni] ~ *hane*, [häri] ~ *hare* och

2. I korta öppna stavelser i verb av den första konjugationen [böra] ~ *borra*, [brötas] ~ *brottas*, [löva] ~ *lova* och [möka] ~ *mocka*.
3. I enstaka kortstavingar med /a/ i andra stamstavelsen, åtminstone ordet [sömar] ~ *sommar* liksom ortnamnen [hömansby:] ~ *Hommansby* (←*Hoffmansby* 1552) och [pökar] ~ *Pockar* (←*Pokkar by* 1459).¹⁶

Orden i dessa tre kategorier av ord har alla kort rotstavelse och en vokal /a/ i andra stavelsen.¹⁷ I själva verket representerar orden i kategorierna 1–3 flertalet av ord i CÖN med en kort rundad rotvokal i öppen stavelse efterföljd av en vokal /a/ i andra stavelsen. De kända undantagen kan avgränsas och förklaras. Vissa av dem utgör inte den typen av arvord i det stabilaste delarna av ordförrådet som bär tillförlitlig vittnesbörd om dialekten så som den talades vid ingången till nusvensk tid. Flertalet av dessa är väl förklarade av Wessman själv (1936:78–83, 1937:68–74).

Ett särskilt problem utgörs av verb tillhörande övriga konjugationer än den första svaga konjugationen. Verbet [küna] ~ *kunna* (pret. [künd] perf. [ha küna]) har säkerligen sin vokal pga. äldre långstavigt uttal såväl i fornsvenska som i dialekten på den tid då de behandlade fonerna inte hade fonematiserats. I övriga fall är rotvokalen i kortstaviga infinitiver och vissa perfektformer [ɔ] trots att vokalen i andra stavelsen är /a/, som exemplifierat av verben [döga]–[dögd]–[ha döga] ~ *duga*, [köma]–[kömd]/[köm]–[ha kömi] ~ *komma*, [söva]–[sövd]–[ha sövi] ~ *sova* och [töla]–[töld]–[ha töla] ~ *tåla*.¹⁸ Detta beror på tilljämning med de finita verbformerna, som är mer frekventa i språket och där [ɔ] har generaliserats.¹⁹ I den första konjugationen, där också finita verbformer har /a/ i den andra stavelsen, uppträder som konstaterat den förväntade rotvokalen [ɔ].

[poifji] ~ *pojke*. Hit hör väl också historiskt [økse] ~ *oxe*, trots synkoperad bestämd form [öksn].

¹⁶ Hit hör också synkront prepositionen *på* (*uppå*) ~ [öpa] (med starkare tryck på första stavelsen) även om vokalen först skulle ha uppkommit inom kategori 4, som vi skall behandla längre fram. En parallell kortform [öp] faller inom mönstret för villkorlig apokope (Kim 2008:35)

¹⁷ Dessas uttal med högt [ɔ] är mycket kännetecknande för just treallofonmålen i östra Nyland men har förekommit också i treallofonmål i norra Korpo (väster om kartan i Figur 1 ovan) i Åboland (Zilliacus 1992:28; Wessman 1937:70 f.).

¹⁸ Vokalsystemet för de rundade bakvokalerna i Lappträsk är i övriga avseenden likt CÖN men har en mer utbredd, nästan ovillkorlig apokope av infinitivändelsen *-a* (Schalin 2012: 113 f.) som därför har utplånat den betingande omgivningen. Då rotvokalens utveckling i Lappträsk och CÖN rimligen är samtida kan härav slutas att den är äldre än apokopen. Apokope förekommer villkorligt också i Liljendal (Kim 2008:35).

¹⁹ Många av dessa verb är primärt starka eller oregelbundna men har övergått till konjugation 2 sekundärt. Sänkning till [ɞ]→[ɔ] är ljudlagsenlig åtminstone i kortstaviga imperativer och preteritiformer och framför många av de konsonantkombinationer som har uppkommit efter tillfogande av preteritisuffixet *-d* (Wessman 1937:72).

I ljust av dessa data är den mest ekonomiska tolkningen otvivelaktigt den, att /a/ i andra stavelsen av kortstavingar har betingat kvaliteten av urnordiskt /u/ i rotvokalen. Också Wessman (1937:77) har gjort denna observation då han (med hänvisning till Bucht och Geijer) konstaterar:

Troligen ... [har] det fsv. europeiska **u**-ljudet genom inverkan från den troligen en gång mera slutet artikulerade ändelsevokalen ”tillbakaflyttats” eller ”slutits” till *ö* och sålunda de i östra Nyland ännu förekommande formerna *föla*, *mösa* uppstått.

Ett kvarstående problem är att den antagna vokalassimilation som Wessman här beskriver inte är fonologiskt plausibel. Föregripande vokaltilljämning överför ju normalt (helt eller delvis) liknande egenskaper från ändelsevokalen till rotvokalen. Det är visserligen inte otroligt att ändelsevokalen på senmedeltiden har haft en annan artikulation, närmast då [ɒ], liksom har varit fallet i så många andra dialekter med vokalbalans (Riad 1992:171 ff.). Även om man antar att ett sådan vokal kunde ha förorsakat backning av en centraliserad medelhög vokal, t.ex. [ɔ] → [o] kunde vokalen [ɒ] knappast, med hänsyn till analoga tilljämningsprocesser i andra närbesläktade skandinaviska dialekter, ha förorsakat höjning av [o] till ett långt högre läge än den själv har representerat.

Det finns skäl att återkomma till detta kvarstående problem efter en genomgång av den fjärde kategorin ord med en annan typ av fonologiska miljöer:

4. framför de långa konsonanterna *-k:* och *-p:* som i [stɔk:] ~ *stock*, [bɔk:] ~ *bock*, [tɔp:] ~ *topp*, [dɔp:a] ~ *doppa* och [klɔk:ɔ] ~ *klocka*. Hit hör rumsadverbet [ɔp:] ~ *upp*. Vokalen förekommer också framför den långa konsonanten *-f:* såsom [knɔf:a] ~ *knuffa* (se fotnot 10 ovan) samt likaså framför lång obstruentföljd i arvordet [ɔkɛ] ~ *oxe* ’tjur, oxe’.

Rotvokalerna i denna kategori har uppenbarligen ett annat ursprung än de i kategorierna 1–3 ovan. För denna kategori kan paralleller hittas, förutom i delar av Korpo och angränsande Houtskär (Zilliacus 1992:30), också i de numera utdöda dialekterna i Satakunda på Finlands västkust (Wessman 1936: 315).

Vissa motexempel till de postulerade lagbundenheterna i kategori 4 existerar men utgörs av ett fåtal nykomlingar i ordförrådet.²⁰ Bland dem finns intressanta bevis på att fonerna numera har antagit fonematisk status. Det etablerade lågtyska lånordet [hɔp:] ~ *hopp* ’hopp, förväntning’ (ursprungligen lånat från klerikalt språk?) bildar t.ex. ett minimalpar med arvordet

²⁰ Förmjukning av *-kk-* till [tʃ:] framför bestämd artikel som i [stɔtʃ:in] ~ *stocken* ger bibehållet [ɔ]. Perfekt particip av den långstaviga typen [stɔtʃ:i] ~ *stuckit/stucken* har alltid [ɔ] genom systemtvång (jfr t.ex. [brɔn:i] ~ *brunnit/brunnen* med ljudlagsenligt [ɔ]).

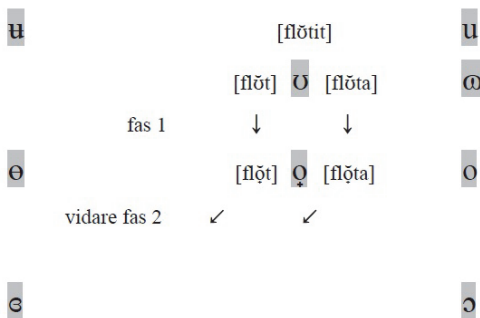
[hɔp:] ~ *hopp* 'hopp, skutt'. Ordet [tʉp:] ~ *tupp* 'tupp/hane', 'utedass' har sin vokal från talat finlandssvenskt standardspråk och bildar enligt informationer minimalpar med arvordet [tɔp:] ~ *topp*. Jag antar att denna fonematisering skall dateras till nusvensk tid.

En hypotes om uppkomsten av [ɔ] i CÖN

Ur distributionen för fonen [ɔ] i det centrala förrådet av nedärvda ord i CÖN kan man utan tvekan uppställa hypotesen att CÖN har deltagit i första fasen av den sänkning av vokaler känd för sveamål under yfsv. tid varigenom fsv. [u] har sänkts till [ɛ]. Regeln är beskriven av Elias Wessén (1958) i §68 med hänvisning till §67 (härefter "W§68"; jfr Pettersson 2008:151, 224 f.):

- (§68) "I yngre fsv. övergår kort *u* i kort *o* parallellt med övergångarna *i* > *e* och *y* > *ö* och enligt samma regler som dessa" (hänvisning till §67)
- (§67) "I sveamålen uteblir förändringen:
- i långstaviga ord,
 - om i följande stavelse står *i* eller *u*, om i följande stavelse står *i*."

Figur 3 illustrerar den sänkning som Wessén beskriver med hjälp av etymologiskt besläktade exempelformer placerade på samma delförstoring av vokalfyrstidningen som i figur 2. Alla innehåller efterföljare till urnordiskt /u/ och representeras i figuren av deras uttalsgestalter i yfsv.

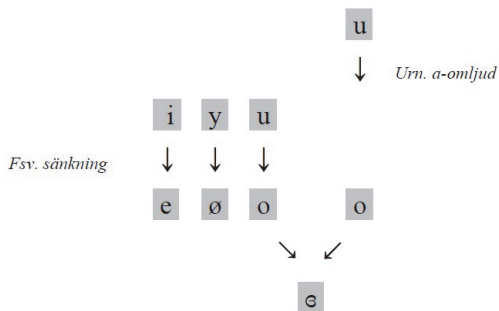

Figur 3. Sänkning av bakre labialvokal i sveamål, första fasen (Wessén §68)

Märk väl att den medeltida sänkningen enligt W§68 inte omedelbart har resulterat i den medellåga "tionde vokalen" /8/ (IPA [ɛ]) som t.ex. Pettersson (2008:152) beskriver. När Wessén (1958:§69) bedömer hur "utvecklingens gång kan tecknas" förutsätter han ett mellanstadium av medelhög kvalitet, låt vara kortlivat. På detta forum har Stig Eliasson (2010:131 ff.) nyligen diskuterat frågan och påmint om Kocks argument för att vokalen nått den medel-

Kvaför säär man [flȫta] för *flotte* å [brȫtas] för *brottas* [ȫpa] östnyylenskå?

låga kvaliteten [ø] redan under yfsv. tid. Samtidigt vidmakthåller Eliasson t.ex. i Figur 4 på sida 131, som jag med hans lov här återger, explicit att sänkningen ska ha skett över ett kortlivat medelhögt mellanstadium.

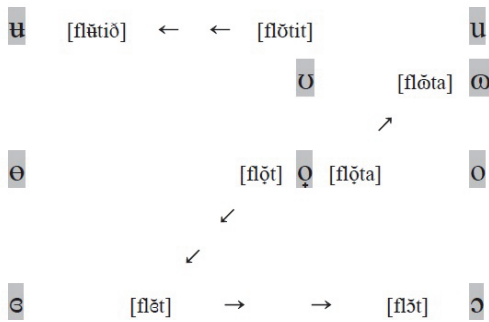

Figur 4. Återgivning av Figur 4 i Eliasson (2010:131)

Denna schematiska återgivning illustrerar också med all önskvärd tydlighet, att det föreligger en analogi mellan sänkningen av bakvokalen [u] till [ø] och sänkningen av framvokalerna [i]→[e] respektive [y]→[ø] (beskriven av Wessén 1958:§67), som skedde vid samma tidpunkt och under samma betingelser. I fallet av [i]→[e] har vi entydig evidens om att sänkningen inte nådde medellågt läge, eftersom det utan tvekan hade resulterat i sammanfall med det tidigare existerande medellåga fonemet /ɛ/ stavat <æ>. Utvecklingen resulterade inte i sammanfall i yfsv. och flerstädes inte ännu ens idag, nämligen i de språkvarieteter där en fonematisk kontrast mellan /e/ och /ä/ ännu upprätthålls. Analogt hade otvivelaktigt en parallell kontrast uppkommit också mellan [ø] och [œ] om ord med /ø/ hade varit mer frekventa, men i fsv. hade den medellåga vokalen tidigare varit mycket sällsynt.²¹

Utvecklingen i CÖN enligt denna hypotes kan återges schematiskt i följande figur, där första fasen av W§68, återgiven i figur 3 tas som utgångsläge. Figur 5 illustrerar åskådligt två tilläggsantaganden angående dialektens senare utveckling som min hypotes förutsätter: 1) medan den medelhöga sänkingsprodukten [ø] i slutna stavelser först har fortsatt en från andra dialekter känd utveckling mot den medellåga kvaliteten [œ] (och senare [ɔ]) har den i öppna stavelser stannat upp. 2) utvecklingen i öppna stavelser har (långt) senare gått i oväntad riktning och resulterat i en åter höjd vokal [ø̄].

²¹ Den fanns väl bl.a. i etymologiskt *-wě- som i [kōma] 'komma' (← *kwēmā; för rekonstruerat e-stadium se Bjorvand & Lindeman s.v. *komme*).

Figur 5. Senare särutveckling i CÖN

Det som ursprungligen var en sänkning har alltså i öppna stavelser skenbart börjat te sig som ett backning pga. en oväntad senare förändring i vokalens artikulation då [ɔ] i förstadiet till CÖN har sökt sig till [ɔ̃] snarare än till [ɛ], i motsats till den allmänna tendensen i (övriga) sveamål. Denna sista förändring kan ha skett mycket sent, i nusvensk tid, liksom uppenbarligen är fallet med utvecklingen från [ɛ] till [ɔ].²²

Det blir tillfälle att återkomma till hur de två tilläggsantagandena bäst kan förklaras nedan.

Prövning av uppkomsthypotesen för [ɔ̃] i CÖN

Det starkaste argumentet för att vokalen [ɔ̃], som idag realiseras mer eller mindre hög i CÖN, har deltagit i den första fasen [u]→[ɔ] av den yfsv. sänkningen enligt W§68 är att hypotesen med avseende på de fonologiska antagandenas ekonomi är enklare än föreliggande alternativa förklaringar. I ett försök till förenkling av Wessmans tankar, som betonar ”*o*-ljudets” utveckling ”direkt” ur fsv. [u] konstaterar Yuni Kim (2008:31) att ”de ord som bevarat ett *o*-ljud ... [kan] anses som regelbundna undantag till ljudförändringar som skett i andra ord i dialekten”.

Vid närmare betraktelse av ”*o*-ljudens” distribution ter sig förklaringen som ytterligt krystad med avseende på de ”regelbundna undantag” till sänkning och frontning som Yuni Kims påstående förutsätter: Delmängden av kortstaviga ord med vokalismen *ö*-*a* i dagens CÖN skulle ha särbehandlas två gånger under dialektens historia i den ena eller andra inbördes ordningen: 1) delmängden skulle ha undgått den sänkning av rotvokalen som samma delmängd ord har genomgått i andra nyländska dialekter och sveamål. 2)

²² Den ”tionde vokalen” har säkerligen existerat i CÖN eftersom många ord med modernt [ɔ̃] är belagda i gamla uppteckningar med [ɛ] speciellt framför -[l]C, som i [fɛlk] *folk*.

delmängden skulle dessutom mot förväntan ha spjälkats ut från den delmängd av ord där rotvokalen har undergått frontning [u]→[y] i CÖN.

Som redan argumenterat skulle det i båda fallen te sig mycket oväntat att den betingande miljön vore en låg vokal i andra stavelsen som i de närmast besläktade dialekterna har verkat sänkning. Ändå hade det osannolika skett två gånger, båda gångerna lika oförklarligt och båda gångerna tillämpat på samma delmängd ord. Dessutom skulle antagandenas ekonomi ytterligare försämras av att man bara av denna orsak blev tvungen att se frontningen [u]→[y] som en villkorlig ljudutveckling för vilken en betingande faktor borde uppsökas. I övrigt ter sig utvecklingen elegant som ovillkorlig.

Den nu uppställda hypotesen om sänkning, som baserar sig på att CÖN har deltagit i första fasen av W§68, får indirekt stöd av det faktum att de enstaviga orden med kort rotstavelse i CÖN i själva verket har deltagit i sänkningen (och med förbehåll för senare förlängning av vokalen i vissa ord i CS) följer samma distributionsregel som i CS. De innehåller med några fåräknade och förklarbara (Wessman 1937:123 f.) undantag idag vokalen [ɔ]. Exempelord är neutrerne [höl] ~ *hål*, [lök] ~ *lock* och [löv] ~ *lov*. Samma vokal återfinns i många långstaviga ord med slutet stavelse där sänkning inträtt p.g.a. den efterföljande konsonantförbindelsen som t.ex. [mōln] *moln*. Då CÖN i dessa avseenden har deltagit i en sänkning av rotvokalen skulle ett undantag gällande tvåstavigarna öka de komplicerade antagandenas antal med ytterligare ett.

Hypotesen stärks ytterligare av det faktum att CÖN bevarar spåren av W§68 i samma ord och ljudomgivningar som CS. Där CS till följd av regeln och kvantitetsomläggningen upprätthåller olik uttalade etymologiska rotvokalpar som *flutit/flott*, *mulen/moln* och *brutit/brottas* gör CÖN på alldeles motsvarande sätt men med bevarande av en ålderdomlig yfsv. Stavelsekvantitet [flūti]/ [flōt], [mūli]/ [mōln] och [brūti]/ [brōt]. Fördelningen är den, att kortstavigar med /i/ eller /u/ i andra stavelsen konsekvent har rotvokalen /u/ i både CÖN och yfsv. Betingad av vokalen har sänkningen därför upphävts t.ex. i perfekt particip CÖN [flūti] ~ yfsv. *flutit*.

I vissa avseenden bevarar CÖN spåren av W§68 till och mer bättre än CS. Speciellt i svaga substantiv bevarar CÖN den betingande vokalen, eftersom dialekten har generaliserat oblik kasus. Därför har CÖN i detta avseende ljudlagsenliga former med en efterföljare till den sänkta (och senare återhöjda) rotvokalen [ɔ] för maskulinerna [flöta] ~ *flotte*, [böga] ~ *båge*, [mōsa] ~ *mosse* medan CS i samma ord har hybridformer med generaliserad rotvokal [ɔ] eller [o:] från oblik kasus men med ändelsevokal från nominativ (Wessén 1958:§68). På samma sätt har CS infört ändelsevokal från nominativ och (därmed ljudlagsvidrig) rotvokal från oblik kasus i femininet *fluga* och *stuga* medan CÖN också i femininum uppvisar ljudlagsenliga former [flūgu] och [stävū].

Vi kan presentera ytterligare en uppsättning etymologiskt besläktade ord som åskådliggör hur fördelningen av vokaler i CÖN helt motsvarar det som

förutsägs av §68 formulerad av Wessén, vidare tolkad enligt figur 5. I en berättelse av en informant från Hommansby i Liljendal, upptecknad förra årtiondet, sägs att linet [brōtas] ’bråkas’ med [ɛin brūtu] ’ett linbråkanredskap’ (Forsas 2005:61). Också ordet [brōt] är belagt med förväntat [ɔ] i betydelsen ’hävstång’ (Wessman 1937:124).²³

Överensstämmelsen mellan befintligt data i CÖN och det som förutsägs av W§68, vidare tolkad enligt figur 5, är för god för att vara en tillfällighet och bekräftar den uppställda hypotesen att CÖN har deltagit i denna sveamålens ljudutveckling i dess första fas. Förändringens ursprung har därefter fördunklats i CÖN genom att slutprodukten i öppna stavelser aldrig har nått den grad av sänkning [ə] som Wesséns §68 förutsätter, och att i modernt uttal [ɔ] har sökt sig tillbaka mot [ɔ̃] i vokalfrysidingens höga hörn (Figur 5). Ändå röjer distributionen i ordförrådet tveklöst att modifieringen är betingad av vokalen /a/ i andra stavelsen i exakt de miljöer som utlöser sänkning i yfsv.

Här finns det orsak att återkomma till hur de två tilläggsantagandena uppställda i anslutning till Figur 5 kan förklaras. Det svåraste är att förklara varför vokalen i öppen stavelse har fått en annan behandling än vokalen i slutna stavelser, trots att CS och många andra nyländska mål inte gör den distinktionen. Enligt min mening finns det två möjligheter. För det första kunde man vidare studera huruvida §68 hos Wessén i själva verket inkorporerar två olika sänkingsregler med två särskilda utfall, en tidigare regel för korta slutna stavelser – med ett utfall – och en annan senare regel för öppna stavelser betingad av vokaltilljämning med ett annat utfall. Wessén (1958:§67) noterar faktiskt själv gällande kort /u/ att ”övergången synes ha inträtt tidigare i slutna stavelser (t.ex. *skip*, *sighla*) än i öppen (t.ex. *liva*)”. I så fall skulle CÖN bevara en distinktion med rötter i äldre fornsvenskan på den här punkten. En annan möjlighet är att CÖN bevarar en distinktion som enbart har gällt (vissa) mål med vokalbalans. I så fall skulle sänkingsprodukten av urnordiskt /u/ i dessa mål ha haft ett bakre uttal /o/ i kort öppen stavelse före [ɔ] i följande stavelse. Utfallet i kort öppen stavelse i CÖN skulle i båda fallen ha sammanfallit med representanter för urnordiskt /u/ framför de långa konsonanterna *-k*: och *-p*: som i *stock*, *bock*, *doppa* och *klocka*.²⁴ Detta spörsmål är för vidlyftigt för denna artikel och faller utanför dess syfte. Den förtjänar en särskild undersökning där andra arkaiska sveamål beaktas.

²³ Sänkningen har också helt regelmässigt upphävts i lång stavelse (t.ex. [rūsta] ~ *rusta* ’bereda, ta sig för att’ eller [hūn:] ~ *hund*, men som beskrivet av Wessman (1936:300 ff.) har vokalen i större utsträckning än i CS senare sänkts framför vissa konsonantkombinationer, som till exemplet [strōmpɔ] ~ *strumpa* och [brōn:] ~ *brunn*.

²⁴ Jag observerar att åtminstone en del av denna typ av ord stavades med <o> redan i fornsvenskan och att de inte uppfyller kriterierna för Wessén §68 och kan ha sina rötter i a-omljudet.

I jämförelse med detta är det lättare att förklara hur ett medelhögt [ɔ] eller [o] åter kan ha undergått höjning i nusvensk tid, något som kan bero på flera bidragande faktorer:

Den viktigaste skillnaden mellan CÖN och många andra sveamål är nästan helt utebliven kvantitetsomläggning. Gertrud Pettersson (2008:151 f.) beskriver hur det korta [o]-ljudet (i likhet med sin långa motsvarighet) fick ett öppnare uttal [ø] till följd av en kedjeförskjutning ("push chain"), där ett behov uppkom att särskilja den från förkortningsprodukten av den tidigare långa vokal som utgått från fornsvenskt /a:/. Då långa vokaler sällan förkortades i förstadierna till CÖN kan en sådan dynamik knappast ha varit produktiv i dialekten.²⁵ Under dessa omständigheter kan den korta fonen [ɔ] i stället ha "bildat par" med den långa vokalen /o:/ på vandring mot /ø:/ eftersom detta var ett långvokalfonem som i strid med systemet i övrigt saknade ett motsvarande kortvokalfonem. Vokalfyrsidigens tomma hörn kan också ha utövat attraktionskraft efter frontning av kvarstående osänkta [u] mot [ø] i par med dess motsvarande långa vokalen. Dessa faktorer motverkade kanske i CÖN den annars allmänna tendensen hos korta vokaler att sänkas.

I tillägg kan man också räkna med att finskans /u/ (realiserat [ʊ]) genom språkkontakt kan ha attraherat uttalet av [ɔ] i CÖN.²⁶ I svenska lånord i finskan har finskt /u/ substituerat inte bara äldre osänkt [u] utan också yngre framskjutet [ø] och enligt min mening också sänkt [ɔ] i talrika lån från yfsv. tid.

Wessman (1936:318 f.) räknar upp en hel räckta svenska lånord i finskan där finskt /u/ motsvarar belagt svenskt <o> och argumenterar för att de finska orden skulle vittna om ett vida spritt arkaiskt högre [u] i finlandssvenska dialekter ända fram till nysvensk tid. Hans argument håller ändå inte då finskt /u/ i vilket fall som helst kan vara det närmaste substitutet för [ɔ]. Finskt /u/ står ensamt i hörnet av sin vokalfyrsidig, långt från finskt /o/, och realiserar [ʊ].

Ett exempelord röjer speciellt väl svagheten i Wessmans resonemang. I inlåningen av fi. *uhri* 'offer' ← yfsv. *offær* ← lågtyska *offer* kan man inte räkna med en osänkt rotvokal ***uffær* utan måste pga. ordets lågtyska etymologi och unga ålder anta ett låneoriginal med sänkt rotvokal. Snarare kan

²⁵ Där fornsvensk överlång stavelse trots allt har förkortats i (nutida) CÖN verkar förändringen vara sporadisk. Den sporadiska karaktären kan illustreras av subminimala par som [ɔska] (verb och substantiv) ~ *åska* men [po:sk] ~ *påsk* och [plo:stær] ~ *plåster*; Det moderna [øst]- som i *öster/öst-* etc. (jfr *östnylenskå* i titeln ovan) är starkare belagt som CÖN [ø:st]- i FOreg. Liksom andra sporadiska förändringar i dialekten kan sådan förkortning antas bero på inverkan av andra svenska språkvarieteter i nusvensk tid.

²⁶ Enligt min mening har finskans /u/ också attraherat ett äldre [ʊ] i de nyländska tvåallofonmålen ("o-målen"). Det är också gällande de målen mer ekonomiskt att göra det antagandet än att förutsätta en arkaism.

de uppräknade finska lånorden användas som evidens för att sänkt vokal enligt W§68 inte vid tidpunkten för inlåningen uttalades [ø] utan [ɔ].

Helt säkert har i nusvensk tid konvergens också med vokalen /o/ = [ɔ] (som i *ost* och *bonde*) i talat finlandssvensk standardspråk utövat inflytande.

Diakrona implikationer för CÖN

Enligt gällande konsensus har /i/ och /y/ i CÖN undgått senmedeltida sänkning (Wessén 1960:45; Kim 2008:31). Tryckstarkt fornsvenskt /i/ representeras ju (nästan) alltid av en hög vokal [i] i CÖN, som i [stīga] ~ *stege* och [vīta] ~ *veta*. I analogi med det vi nu har slagit fast om verkan av W§68 på högt fornsvenskt /u/ verkar det ändå mer sannolikt att detta dialektala /i/ är en sammanfallsprodukt av senmedeltida [i] och dess sänkta allofon [e]. Sammanfallet beror på utebliven fonematisering av [e] som i sin tur beror på att diftongen [ei] varken har monoftongiserats eller i övergång stavelse förkortats i dialekten. Åter ser vi alltså en effekt av utebliven kvantitetsomläggning. Möjligen har [y] och [ø] också utgjort ett och samma fonem under dialektens historia. Än idag uppvisar ljuden i de ursprungliga arvorden en nästan helt komplementär distribution, som från fall till fall avviker från CS.²⁷

Följande mer allmänna slutsatser kan dras på basen av denna undersökning. Trots att det inte har varit uppenbart hittills har fornsvenskt /u/ i CÖN deltagit i den yfsv. sänkning som Elias Wessén (1958) beskriver i §68 och §67. Denna tolkning är vida överlägsen äldre förklaringar med avseende på de fonologiska antagandenas ekonomi.

Också fornsvenskt [i] och fornsvenskt /y/ kan troligen i analogi med föregående, och i motsats till gällande uppfattning, ha fått sänkta allofoner, innan dessa genom sammanfall med sina höga allofoner åter har stigit.

De oväntade utfallen i modern CÖN av den fornsvenska sänkningen av korta höga vokaler beror på att slutprodukterna inte på länge fonematiserades, vilket i sin tur var en följd av att CÖN allmänt bevarar fornsvenskans kvantitetsförhållanden.

Av det föregående följer att det östnyländska bosätterspråket i 1300-talets dialektgeografi är ett ännu mer typiskt sveamål än hittills antagits, men utvecklingen av dess vokalism avstannar abrupt genast därefter och tar så småningom en väsensskild utvecklingsriktning.

Slutligen kan man på basen av jämförelsen mellan vokalsystemen i CÖN och VMN och på basen av oregelbundenheterna i vokalismen i övergångszonen mellan de två områdena anse sannolikt, att merparten av östra Ny-

²⁷ Kort /ø/ var sällsynt i fornsvenska och tycks ha ersatts av [y] oftare än i CS, t.ex. i ordet [fjýt] ~ *kött*. Fornsvenskt /y/ ersätts i de flesta fall av fonen [œ] framför likvida. Subminimala par som [dystær] 'dyster' och [œstær] 'öster' har uppkommit efter modern sporadisk, men sällsynt, förkortning av långt /ø:/.

Kvaför säär man [flöta] för *flotte* å [brötas] för *brottas* [öpa] östnyylenskå?

lands medeltida bosättare knappast var nylänningar, utan att de, som t.ex. Tarkiainen (2008:134 ff.) antar, hade rötterna på annat, mer långväga håll.

Litteratur

- Ahlbäck, Olav (1971). *Svenskan i Finland*. [Skrifter utgivna av nämnden för svensk språkvård 15] Stockholm. Andra oförändrade upplagan.
- Bjorvand, Harald & Lindeman, Fredrik Otto 2007 [2000]. *Våre arveord. Etymologisk ordbok*. Revidert og utvidet utgave. Instituttet for sammenlignende kulturforskning. Oslo: Novus forlag.
- Eliasson Stig 2010. Kedjeförskjutningen av långa bakre vokaler och svenskans ”tionde” vokal. *Studier i svenska språkets historia*. 11. Uppsala.
- FO = *Ordbok över Finlands svenska folkmål*. <<http://kaino.kotus.fi/fo/>> [Tillgänglig 24 augusti 2013]. Institutet för de inhemska språken/Forskningscentralen för de inhemska språken. Helsingfors.
- FOrig = Ordregistret för *Ordbok över Finlands svenska folkmål*. Förvarat på Institutet för de inhemska språken i Helsingfors.
- Forsas, Darling (et al.) 2005. *Östnyylensk lesanbook. Östnyyländsk läsebok. Dialekter från östra Nyland*. (Red.) D. Forsas, G. Harling-Krank, N. Husberg, H. Rosas, C. Sandström & H. Willner-Illman. Kuggomskolan och redaktionen för Östnyylensk lesanbook. Lovisa.
- Harling-Kranck, Gunilla 1998. *Från Pyttis till Nedervetil: Tjugonio prov på dialekter i Nyland, Åboland, Åland och Österbotten*. (Utg.) Gunilla Harling-Kranck; under medverkan av Johanna Mara. Helsingfors: Svenska Litteratursällskapet i Finland.
- Hellqvist, Elof 1980 [1939]. *Svensk etymologisk ordbok*. Tredje upplagan. Lund.
- Kim, Yuni 2008. *Liljendaldialektens fonologi i språkhistorisk belysning*. <<http://personalpages.manchester.ac.uk/staff/yuni.kim/liljendal.pdf>> [Tillgänglig 24 augusti 2013]. Palmén, Helena (et al.) 2008. S. 27–36.
- Kuronen, Mikko & Leinonen, Kari 2011. *Historiska och nya perspektiv på svenskan i Finland*. Tampere: Juvenes print.
- Palmén, Helena (et al.) 2008. *Dialekt i östra Nyland: Fältarbete i Liljendal med omnejd*. (Red.) H. Palmén, C. Sandström & J.-O. Östman. Nordica Helsingiensia 14. Helsingfors: Nordica.
- Pettersson Gertrud 2008 [2005] [1996]. *Svenska språket under sjuhundra år: en historia om svenskan och dess utforskande*. Upplaga 2:4. Studentlitteratur.
- Riad, Tomas. 1992. *Structures in Germanic Prosody*. Stockholm: Department of Scandinavian Languages, Stockholm University.
- Schalin, Johan 2012. Nytt å gamalt i hindersbyysprååtji. Sööttes talar hindersbyggaren me kvaraader. *Strömberg-Schalin, Mikaela. Åter eitt Johanni – 60 år opa Hopenbackan*. Hopenback-Lekstrand fornminnesförening r.f. Bookwell Oy.
- Tarkiainen, Kari 2008. *Sveriges Österland. Från forntiden till Gustav Vasa. Finlands svenska historia del I*. Svenska litteratursällskapet i Finland & Atlantis.
- Wessén, Elias 1958. *Svensk språkhistoria*. 1. *Ljudlära och ordböjningslära*. 5 uppl. (Stockholm Studies in Scandinavian Philology. 17.) Stockholm: Almqvist & Wiksell.
- Wessén, Elias 1960 [1935]. *Våra Folkmål*. 6 upplagan. Malmö: Fritzes.

- Wessman, V.E.V. 1936. De finlandssvenska dialekternas labiala vokaler. I. Ljudhistorisk och dialektgeografisk undersökning. *Folkmålsstudier* 4. Meddelanden från Föreningen för nordisk filologi.
- Wessman, V.E.V. 1937. De finlandssvenska dialekternas labiala vokaler. II. *Folkmålsstudier* 5. Meddelanden från Föreningen för nordisk filologi. S. 21–134.
- Zilliacus, Kurt 1992. *Åboländska*. Föreningen Konstsamfundets publikationsserie XII. Helsingfors.